

Vergilendirme ve Demokrasi İlişkisinin Analizi: Avrupa Birliğine Üye ve Aday Ülkeler Örneği (2010-2020)

An Analysis of the Relationship Between Taxation and Democracy: The Example of European Union Member and Candidate Countries (2010-2020)

Yücel DEMİRKILICI¹ , Fazlı YILDIZ² , Ersin Nail SAĞDIÇ³

Öz

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliğine (AB) üye ve aday 33 ülkede 2010-2020 döneminde demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki nedensel ilişkiyi incelemektir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Toda-Yamamoto (1995) testine dayanan Emirmahmutoğlu-Köse (2011) panel nedensellik testi ile sınanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, panel genelinde ilgili ülke ve dönem temeline demokratikleşme düzeyi ve vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ülke bazlı nedensellik sonuçları değerlendirildiğinde, Arnavutluk, Yunanistan, İrlanda, Moldova ve Kuzey Makedonya'da demokratikleşme düzeyinden vergi gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi, tam aksine Hırvatistan, Kıbrıs, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Romanya ve Slovenya'da ise vergi gelirlerinden demokratikleşme düzeyine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi, Polonya ve Ukrayna'da ise demokratikleşme düzeyi ve vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Letonya, Hollanda, Portekiz, İspanya, Slovakya, İsveç, Sırbistan ve Türkiye'de ise vergi gelirleri ile demokratikleşme düzeyi arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmamıştır. Araştırmanın ampirik bulguları ülkelerin siyasal, ekonomik, sosyal, kurumsal vb. özelliklerinden kaynaklı olarak demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisinin farklılaşmasına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergilendirme, Demokratikleşme, Panel nedensellik testi, Avrupa Birliği, Vergi politikası

Jel Sınıflaması: H20, H70, C33

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the causal relationship between the level of democratization and tax revenues in the period of 2010-2020 in 33 European Union (EU) member and candidate countries. The causal relationships between the variables were tested with the Emirmahmutoğlu-Köse (2011) panel causality test based on the Toda-Yamamoto (1995) test. According to the results of the analysis,

DOI: 10.26650/JEPR1220835

¹Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Kırklareli Türkiye

²Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Balıkesir Türkiye

³Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Kütahya Türkiye

ORCID: Y.D. 0000-0003-3643-1593;
F.Y. 0000-0003-1387-7883;
E.N.S. 0000-0002-4022-8515

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Yücel DEMİRKILICI,
Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Maliye Bölümü, Kırklareli Türkiye
E-posta/E-mail:
yuceldemirkilic@klu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 18.12.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:

17.03.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:

30.03.2023

Kabul/Accepted: 20.04.2023

Atf/Citation: Demirkilic, Y., Yildiz, F., Sagdic, E.N. (2023). Vergilendirme ve demokrasi ilişkisinin analizi: Avrupa Birliğine üye ve aday ülkeler örneği (2010-2020). *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi - Journal of Economic Policy Researches*, 10(2), 457-483.
<https://doi.org/10.26650/JEPR1220835>

bidirectional causal relationships were determined between the level of democratization and tax revenues based on the relevant countries and period throughout the panel. When evaluating the country-based causality results, one-way causal relationships from democratization level to tax revenues were found in Albania, Greece, Ireland, Moldova and North Macedonia; one-way causality from tax revenues to democratization level was found in Croatia, Cyprus, Lithuania, Luxembourg, Malta, Romania, and Slovenia; and bidirectional causal relationships were found between the level of democratization and tax revenues in Poland and Ukraine. In addition, no causal relationships were found between tax revenues and the level of democratization in Austria, Belgium, Bulgaria, Czechia, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Hungary, Italy, Latvia, Netherlands, Portugal, Spain, Slovakia, Sweden, Serbia, or Türkiye. The empirical findings of the study indicate the causal relationship between the level of democratization and tax revenues to differ due to such things as the political, economic, social, and institutional characteristics of the countries.

Keywords: Taxation, Democratization, Panel causality test, European Union, Tax policy

Jel Classification: H20, H70, C33

EXTENDED ABSTRACT

States have the right to sovereignty over the lands within their borders. States collect taxes based on this sovereign right. State sovereignty is related to the taxes a state is able to collect. In today's democracies, taxation authority is accepted as a legal right of states. In the past, however, no compromise regarding taxation was able to be reached between those with taxation authority and the people bearing the tax burden. While the ruling segment aimed to increase tax revenues, the ruled objected to arbitrary taxation. As a result of these types of revolts, absolute monarchic rule had been overthrown, with taxation authority being gradually taken away from monarchs and kings and passed to parliaments. As a result, these initiatives not only limited taxation authority but also contributed to democracy.

The increases in the level of taxation experienced throughout history increased the costs citizens had to bear. For this reason, citizens started to control how governments spend their tax revenues by participating in the bargaining process. In line with this, governments have had to make more disclosures to their citizens about expenditures. Thus, governments have gained a democratic structure by adopting a more transparent structure. Another approach that examines the relationship between taxation and democracy from a similar perspective is rentier state theory. According to this theory, democracy is weak in states that derive most of their income from inefficient fields such as oil and natural gas. As a matter of fact, due to the low level of taxation, bargaining between citizens and governments remains weak, thus weakening democracy as well. The relationship between the level of taxation and democracy is not limited to the existence of a causal relationship from taxation to democracy. In addition, there are opinions that there is a casual relationship from democracy to taxation. According to this view, society can clearly monitor the economic activities in transparent and accountable states. This situation improves the harmony between the state and the individual and increases the taxation capacity.

When examining the empirical literature on the causal relationship between the levels of taxation and democracy, studies are found to have revealed different results. In the literature, a one-way causal relationship has mainly been determined from the level of democratization to tax revenues. However, a substantial number of studies are also found to have revealed a one-way causal relationship from tax revenues to the level of democratization. Apart from these results, studies are also found to have detected bidirectional causality between these two variables, as well as studies that revealed no relationship to be present.

This study aims to examine the causal relationship between tax revenues and the level of democratization in a total of 33 countries, including 27 member states of the European Union (Austria, Belgium, Bulgaria, Finland, Cyprus, Czechia, Germany, Estonia, Finland, France, Greece, Greece, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Malta, Italy, Poland, Poland, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden) and six candidate countries (Albania, Moldova, North Macedonia, Serbia, Türkiye, and Ukraine) over the 2010-2020 period. This relationship was examined using the panel data analysis method. The study uses the panel causality test developed by Emirmahmutoğlu and Köse (2011) based on the Toda-Yamamoto (1995) test as its method. As for data, the Democracy Index (DI) data, which shows the level of democratization, comes from the Economist Intelligence Unit (EIU, 2022), and the data on tax revenues over gross domestic product, which defines the taxation level (TR) comes from the World Bank's (2022) World Development Indicators and the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD, 2022) Data Tax Revenue databases.

According to the analysis results, bidirectional causal relationships were found between the level of democratization and tax revenues in the context of the relevant period and countries throughout the panel. When analyzing the results in terms of countries, one-way causal relationships from democratization level to tax revenues were identified in Albania, Greece, Ireland, Moldova and North Macedonia. On the other hand, the countries where one-way causal relationships from tax revenues to the level of democratization were found are Croatia, Cyprus, Lithuania, Luxembourg, Malta, Romania, and Slovenia. In addition to all these results, bidirectional causal relationships were found between the level of democratization and tax revenues in Poland and Ukraine. No causal relationships were found between taxes and democracy in Austria, Belgium, Bulgaria, Czechia, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Hungary, Italy, Latvia, Netherlands, Portugal, Spain, Slovakia, Sweden, Serbia, or Türkiye. The empirical findings of the study show the causal relationship between the level of democratization and tax revenues to differ according to country, and these differences may arise from such things as the social, economic, political, and institutional characteristics of the countries.

1. Giriş

Vergi, kamu hizmetlerinin karşılanması amacıyla devletin egemenlik gücüne dayanarak birey ya da kurumlardan, hizmetlerin doğrudan karşılığı olmayacak biçimde yasal zorunluluğa dayalı olarak aldığı parasal değer olarak tanımlanmaktadır. Devletler, ülkeleri üzerinde egemenlik haklarına sahiptir ve bu egemenlik gücü doğrultusunda hukuki zorlamaya dayalı olarak vergi toplamaktadırlar (Akdoğan, 2014, s. 114-115). Devletlerin vergi toplama yetkisi ile egemenlik gücü arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bir devletin egemenliği, toplayabildiği vergiler ile doğru orantılıdır (Dönmez ve Mutlu Kaya, 2014, s. 100-101). Demokrasi kavramı ise en genel anlamıyla “halkın kendi kendini yönetmesi” olarak tanımlanmaktadır (Büyükdüvenci, 1990, s. 583). Günümüzde ise demokrasi kelimesi liberal demokrasiye karşılık gelmektedir. Bu kavrama çoğulcu demokrasi veya anayasal demokrasi de denilmektedir. Bu kavram anayasacılık kapsamında incelendiğinde; devletin yetkileri, faaliyetleri üzerine politikacı ve bürokratların otoritelerinin sınırlarını belirleme gücüne sahip olmalarını önlemek amacıyla bir üst sınır koyma şeklinde ifade edilmektedir (Yayla, 2012, s. 13). Bu açıdan demokrasinin devletlerin egemenlik gücüne dayanarak topladığı vergileme yetkisi üzerinde bir üst sınır oluşturduğu söylenebilir.

Günümüz demokrasilerinde vergileme, egemenlik gücüne sahip devletlerin yasal bir yetkisi olarak kabul edilmektedir. Ancak vergileme kavramının tarihsel kökenine inildiğinde, vergi koyucu kesim ile vergi yüküne katlanan kesim arasında vergileme yetkisinin çatışma konusu olduğu görülmektedir. Yöneten kesim vergi almayı hedeflerken, yönetilen kesim ise vergileme gücünü keyfi ve zalimce kullanan yöneticilere karşı direnmişlerdir. Eski çağlarda devleti temsil eden hükümdar ve kralların keyfi vergi koyması halkın isyan etmesine sebep olmuştur. Ağır vergi yükü altında ezilen halk vergilemeyi ancak halkı temsil eden bir parlamentonun iznine ve onayına tabi olması halinde adil ve meşru olacağını savunmuş ve bu amaç doğrultusunda mücadeleler vermiştir. Bu mücadeleler sonucunda mutlak monarşinin devrilmesi ve meşruti monarşiye geçilmesiyle birlikte vergileme yetkisi kısmen de olsa hükümdar ve kralların elinden alınarak parlamentolara geçmiştir. 1215 yılında İngiltere’de Kral John’a karşı bazı derebeylerinin ilan ettiği Magna Carta Libertatum ilk yazılı özgürlük belgesi olarak kabul edilmektedir. Bu bildiri “*Krallığımızda, Krallık Toplu Meclisi’nin izni olmadıkça zorla koruma parası ya da yardım parası tarh edilemez.*” ifadesine yer verilerek Kral John’un yetkileri sınırlandırılmıştır (Aktan, 2019, s. 97-98).

Türkiye’de vergilendirme yetkisine dayalı demokratikleşme süreci daha geç başlamıştır. İlk olarak Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat döneminde gelişmeler yaşanmıştır. Padişahın vergilendirme gücünü sınırlandıran ilk belge 1804 tarihli Sened-i İttifak olmuştur. Fakat bu belge padişahın vergileme gücünü ayânlar yararına sınırlandırmaktan ve merkezi otoriteyi zayıflatmaktan öteye gidememiştir. 1839 yılında padişah tarafından Gülhane Hatt-ı

Hümayunu ile tek taraflı bir iradeyle vergilendirme gücü sınırlandırılmıştır. Padişah bu uygulamayı denetlemek üzere kendi atayacağı ve görevlerine son verebileceği kişilerden oluşan Meclis-i Ahkâmı Adliye isimli bir meclis kurmuştur. Ancak bu meclis tam anlamıyla demokratik bir özellik taşımamıştır. Ardından batılı ülkelerin baskısı üzerine 1856 ve 1875 yıllarında ilan edilen Islahat ve Adalet Fermanları ile padişah vergilendirme konusunda belirli ilke ve kurallara uymayı kabul etmiştir. Bu fermanlar da önceki olaylar gibi toplumsal bir harekete dayandırılmamıştır. Tanzimat döneminde de toplumsal bir hareket gerçekleşmeyerek padişahın vergilendirme yetkisi tam anlamıyla sınırlandırılmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk parlamento 1876 yılında Kanun-u Esasi ile kurulmuştur. Padişahın bir danışma organı olan Meclis-i Umumi 1876-1878 yılları arasında vergilendirme yetkisini padişahla paylaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğini kaybetmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte gerçek anlamda tam demokratik süreç girilmiştir (Çağan, 1980, s. 132).

Tarihsel olaylar ışığında; kral, hükümdar ve padişahların keyfi vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılması amacıyla girilen faaliyetlerin yalnızca keyfi vergilendirmeyi önlemekle kalmadığı aynı zamanda demokrasinin gelişimini de katkıda bulunduğu görülmektedir. Ancak vergi ile demokrasi arasındaki ilişki tek taraflı bir şekilde gerçekleşmemiştir. Diğer bir ifadeyle, yalnızca vergileme yetkisinden demokratikleşmeye doğru bir ilişki bulunmamaktadır. Ayrıca demokratikleşme süreci de vergileme üzerinde etkili olmuştur. Nitekim otokratik yönetimlerde vergilemeye ilişkin kararlar yalnızca diktatör yöneticiler tarafından alınmaktayken, demokrasinin gelişimiyle birlikte kararlar politik süreçte halk temsilcilerinin bulunduğu parlamentolar tarafından alınmaya başlanmıştır.

Demokrasi ve politik karar alma süreci beraberinde çoğunluk kuralını getirmiştir (Meltzer ve Richard, 1981, s. 920). Acemoğlu ve Robinson (2000, s. 686; 2006, s. 3) politik karar alma sürecini iki taraflı dinamik bir oyun olarak tasvir etmiştir. Bu oyunda taraflardan biri vatandaşlar, diğeri ise seçkinler/elitlerdir. Vergi düzeylerinin belirlenmesinde bu iki taraf birbirleriyle savaşımaktadır. Vatandaşlar sayı olarak fazla olsa da seçkinler ekonominin zenginliğinden daha fazla paya sahiptir. Yazarlar, vergilendirme düzeyine ilişkin kararlarda hangi tarafın baskın olacağını yönetimin demokratiklik seviyesine göre belirlediğini ortaya koymuşlardır. Nitekim vergi oranlarına ilişkin kararlarda; demokratik yönetimlerde ortanca seçmen belirleyici olurken, otokratik yönetimlerde seçkin kesim söz sahibi olmaktadır. Yazarlar, bu durumu oyun teorisi üzerinden şu şekilde açıklamışlardır: oyun ilk olarak seçkin kesimin kontrolünde başlamaktadır. Seçkinler; baskı, taviz ya da demokratikleşme kararlarından birini tercih ederler. Seçkinlerin vatandaşları bastırmama kararı alması halinde demokratikleşme gerçekleşir ya da vergi oranları belirlenir. Seçkinlerin demokratikleşmeyi tercih etmemesi durumunda ise vatandaşlar demokratikleşme amacıyla devrim başlatılıp başlatılmayacağına karar verir. Vatandaşlar tarafından alınan karar doğrultusunda başlatılan

devrim başarılı olursa üretim araçlarının kontrolü vatandaşlara geçer. Ancak devrim başarısız olursa seçkinler iktidarda kalmaya devam eder. Bu süreç boyunca toplumun orta sınıf kesimi ise devrime katılmamakla birlikte yalnızca demokraside vergi oranlarının belirlenmesinde rol oynamaktadır.

Vergilendirme ile demokrasi arasındaki ilişki çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasi sonuçlar meydana getirmektedir. Bu nedenle bu ilişkinin yapısının belirlenmesi, gelecekte ortaya çıkabilecek sorunların önceden tahmin edilerek gerekli politikaların oluşturulması açısından önemlidir. Literatürde iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda ampirik çalışma bulunmasına rağmen bu çalışmalarda oldukça farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada vergilendirme ile demokrasi arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırma kapsamındaki 33 ülke geneli ve her bir ülke için ülke bazlı ayrı ayrı incelenmesi amacıyla Toda-Yamamoto (1995) testine dayanan Emirmahmuoğlu-Köse (2011) Nedensellik Testinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarının ülkelerin demokratikleşme düzeylerindeki gelişmelere bağlı devletin vergilendirme kapasitesinin hangi yönde değişebileceğini göstermesi yönüyle ulusal hükümetlerin politika yapıcılarına görüşlerini yeniden değerlendirmelerine yardımcı olması ve ülkelere özgü koşullara dayalı bu ilişkinin tespit edilmesi yönüyle mevcut literatüre katkı sunması beklenmektedir. AB'ye üye ve aday ülkelerin tercih edilmesi ve ülkelere ait güncel verilerin kullanılmasından dolayı mevcut literatürden farklılaşmaktadır. Çalışma beş bölüme ayrılmıştır. Çalışmada giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde vergilendirme ve demokrasi ilişkisinin teorik çerçevesi incelenmiştir. Üçüncü bölümde yerli ve yabancı ampirik literatüre ilişkin özet değerlendirmeler sunulmuştur. Dördüncü bölümde veri, yöntem ve ampirik bulgulara yer verilerek araştırma bulguları incelenmiş, ulaşılan sonuçlar ampirik literatür ile karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırma ampirik bulgular çerçevesinde politika sonuçlarının değerlendirildiği ve önerilerin sunulduğu sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

2. Vergilendirme ve Demokrasi İlişkisi: Teorik Çerçeve

Vergilendirme yetkisi ile demokrasi arasındaki ilişki Montesquieu'ye kadar uzanmaktadır. Montesquieu (1989, s. 221) ılımlı devletlerde ağır vergilerin özgürlüğün tazmini olduğunu, despotik devletlerde ise mütevazı vergilerin özgürlükten fedakarlığa neden olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Huntington (1991, s. 65) vergilendirme seviyesi ne kadar düşükse halkın da temsil talep etmesi için o kadar az sebep olacağını belirtmiştir. Daha bir açık ifadeyle, vergilendirme ne kadar düşük bir seviyede olursa toplumun da aynı şekilde daha az temsil talebinde bulunacağını vurgulamıştır. Bu görüşlerden hareketle vergilerden demokrasiye doğru bir nedensellik ilişkisinin varlığından söz edilebilir.

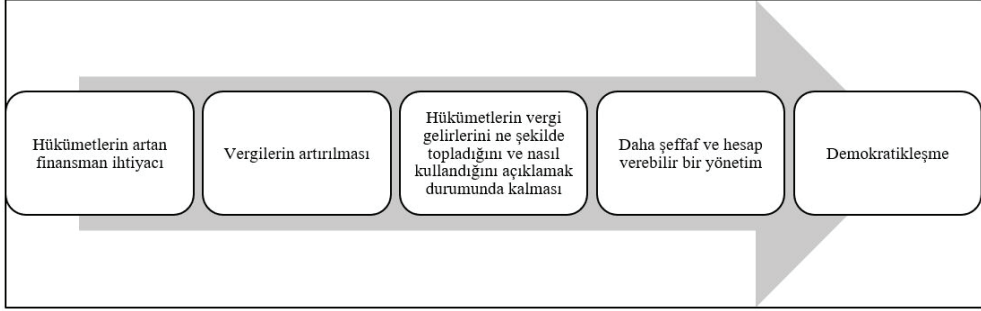
Vergilemeye ilişkin kararlar, hükümet ile vatandaşlar arasındaki pazarlık sürecinin bir çıktısıdır. Hükümetler, sürekli artan kamu harcamalarını finanse etmek üzere farklı vergi

türleri uygulamak istemektedir. Ancak vergiler vatandaşların katlanmak zorunda olduğu bir maliyettir. Bu nedenle vatandaşlar da bu pazarlık sürecine dahil olmak ve ödedikleri vergilerin kullanımını etkilemek istemektedir. Vatandaşların da pazarlık sürecine katılmasıyla birlikte hükümetler vergilerin nasıl toplandığı ve ne şekilde harcandığı konusunda vatandaşlara daha fazla açıklama yapmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, hükümetleri daha şeffaf ve hesap verebilir bir konuma getirerek demokrasinin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Gur, 2014, s. 763).

Vergi ve demokrasi arasındaki ilişkiyi benzer açıdan ele alan bir diğer yaklaşım ise rantçı devlet teorisidir. Rantçı devlet teorisi, gelirlerinin büyük bir kısmını vergiler yerine kiralardan, dışarıdan vb. verimsiz kabul edilen kaynaklardan elde eden devletlerde devlet ile toplum arasındaki ilişkiyi açıklayan politik ekonomi teorisidir. Bu teoriye göre, gelirlerinin büyük bir kısmını petrol ve gaz ihracatı, telif hakları ve diğer ödemelerden elde eden devletlerde vergilendirme düzeyi düşüktür. Bu ülkelerde, hükümet ile bireyler arasında karşılıklı pazarlık zayıflamakta ve hükümetler yönetim gücünü toplumla paylaşmak zorunda kalmamaktadır. Böylece düşük vergileme düzeyine bağlı olarak bireyler karar alma sürecinde daha az söz sahibi olmakta ve demokrasi zayıflamaktadır (Gray, 2011, s. 1).

Vergileme meselesine tarihsel perspektiften bakıldığında demokrasi ile yakın ilişki içerisinde olduğu kanısına varılmaktadır. Ancak bu ilişki üzerinde etkileyici olan başka faktörler de bulunmaktadır. Nitekim literatürde vergi ile demokrasi ilişkisinin gelir dağılımı adaletine bağlı olduğuna yönelik görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşe göre, gelir dağılımında eşitsizliğin yüksek olduğu ülkelerde vergilendirme düzeyinin demokrasi üzerinde daha fazla belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Bu doğrultuda Yi (2012, s. 77), gelir dağılımında adaletsizliğin yüksek olduğu toplumlarda vatandaşların vergi düzeylerinden memnun olmayacağını ve vergileme düzeylerine daha fazla tepki göstereceğini ifade etmiştir. Bireyler, vergi düzeylerine karşın yönetim üzerinde daha fazla izleyici davranmakta ve demokrasi gelişmektedir.

Bir ülkede yönetim ister demokratik ister otokratik olsun, demokratiklik seviyesi ile hükümet politikaları arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu sebeple vergilendirme bir maliye politikası aracı olarak mevcut siyasi sistemden ve dolayısıyla demokratiklik düzeyinden etkilenmektedir. Tarihsel akış içerisinde vergilendirme nedeniyle yaşanan sosyal ayaklanmaların demokratikleşme sürecinde etkili olduğu görülmektedir (Balamatsias, 2018, s. 2).

Şekil 1: Vergileme Demokrasi İlişkisi

Yukarıda sunulan şekil 1’de görüleceği üzere, vergilendirme düzeyi demokratikleşme sürecinde etkili olmaktadır. Bu kapsamda finansman ihtiyacındaki artışlar nedeniyle vergiler artırılmaktadır. Artan vergilere paralel olarak hükümetler toplanan vergilerin nasıl elde edildiğini ve harcamaların hangi amaçla yapıldığını vatandaşlara daha şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde açıklamak zorunda kalmaktadır. Böylece vergilendirme düzeyindeki artışlar demokratikleşme sürecinin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Vergilerden demokratikleşme sürecine doğru bir ilişkinin varlığını ortaya koyan çalışmalar dışında ayrıca demokrasiden vergilere doğru nedensellik ilişkisini savunan çalışmalar da bulunmaktadır. Nitekim Acemoğlu ve Robinson (2000, 2005) demokratik gelişmelere paralel olarak vergi oranlarının artacağını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Garcia ve Haldenwang (2016, s. 490) otokratik bir yönetime göre demokratik bir yönetime sahip hükümetlerin meşruiyet kazanacağını, kamu kontrol ve yönetiminin gelişeceğini dolayısıyla vergileme kapasitesinin artacağını iddia etmişlerdir. Yazarlar, otokratik ve demokratik rejimlerde vergi düzeylerine ilişkin argümanları şu şekilde tablo haline getirmişlerdir:

Tablo 1: Rejim Türünün Vergileme Üzerindeki Etkisi

Politik Rejim Türü	Daha Fazla Vergilemeye Yol Açan	Daha Düşük Vergilemeye Yol Açan
Demokrasi	-Daha yüksek meşruiyet ve güvenilirlik -Daha iyi kamu hizmetleri ve daha yüksek düzeyde yeniden dağıtım -Daha yüksek ekonomik büyüme ve refah	-Vatandaşların siyasi desteğine bağlı olduğu için daha düşük zorlama -Daha yüksek resmi kalkınma faaliyetleri
Otokrasi	-Uyumluluğa zorlama konusunda daha özgür -Yöneticilerin kendi çıkarları için gelir tahsisi -Daha düşük resmi kalkınma faaliyetleri	-Daha az meşruiyet ve güvenilirlik -Daha düşük destek grubu ve vergi toplama ve dağıtımına yönelik daha az ilgi

Kaynak: Garcia ve Haldenwang, 2016, s. 490.

Demokrasiden vergilere doğru bir nedensellik ilişkisinin varlığını kabul eden görüşe göre, şeffaf ve hesap verebilir bir devlet inşa eden toplumlarda ekonomik faaliyetler ve vergilendirme yetkisi toplum tarafından izlenebilmektedir. Bu gözlem, güçlü bir bürokrasi kurularak devlet ile birey arasındaki uyumun gelişmesine yardımcı olmakta ve vergi kapasitesini artırmaktadır. Vergilerdeki artışlar yalnızca vergi idarelerini geliştirmemekte aynı zamanda yönetim kalitesinin de gelişimine katkıda bulunmaktadır. Zira vatandaşların kademeli olarak kamu politikası oluşturma sürecine katılmasıyla birlikte bürokratik verimlilik artmakta ve hukukun üstünlüğü sağlanmaktadır. Tarihsel olaylar da şeffaf ve hesap verebilir bir devletin inşasının mali kapasitenin genişlemesi üzerinde etkili olduğu görüşü ile tutarlıdır. Devletlerin vergileri artırma girişimlerine karşın vatandaşlar da toplumsal ihtiyaçlara cevap veren ve yolsuzluktan uzak bir yönetim talep etmişlerdir. “*Temsilsiz vergileme olmaz*” yaklaşımı doğrultusunda temsilsiz vergilendirmeyi önlemek amacıyla Amerikalıların İngiltere’ye karşı çıkardığı isyan, bu durumun en bilinen örneklerindedir. İsyân sonucunda devletin gücüne önemli sınırlamalar getirilmiştir (Baskaran ve Bigsten, 2013, s. 92).

Demokratikleşmenin genel vergi gelirlerini artırdığını savunan çalışmalar dışında ayrıca farklı vergi türleri üzerinde farklı etkiler meydana getirdiğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Nitekim Andersson (2018, s. 112-113), demokratikleşme arttıkça vergi gelirlerinin de arttığını ancak tüm vergi türleri üzerinde aynı etkiyi göstermediğini ifade etmiştir. Bu görüşe göre demokrasinin vergi düzeyi üzerindeki etkileri toplumların kırsal ya da sanayileşmiş kentsel toplum olma yapılarına göre farklılık göstermektedir. Sanayileşmiş toplumlarda kentli bir işçi vergiyi tüketimden mülk ve gelire kaydırmayı tercih ederken, kırsal toplumlarda çiftçiler esas olarak arazi vergilerinin düşürülmesiyle ilgilenmektedir. Bu nedenle demokrasinin vergi yapısı üzerindeki etkileri kentleşmeye bağlı olarak değişmektedir.

Demokrasi ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiye yönelik bir diğer görüş ise bu iki değişken arasında negatif bir ilişki olduğu yönündedir. İki kavram arasındaki negatif ilişkiyi farklı açıdan açıklayan çalışmalar bulunmaktadır. Tonizzo (2008, s. 25-26), demokrasinin ekonomideki hükümetin varlığının kısıtlanmasına olanak sağladığını ifade etmiştir. Böylece demokratikleşmeyle birlikte vatandaşlar tarafından hükümetlerin vergileme yetkisi sınırlandırılabilir. Ayrıca hükümetlerin otokratik yönetimlerde demokratik yönetimlere göre monopol gücünü kullanarak topluma daha yüksek vergi düzeyi uygulayabileceğini ileri sürmüştür. Downs(1960, s. 546), hükümetlerin öncelikli amacının seçmenlerin oyunu kazanmak olduğunu, eğer vergi oranlarında artışa gidilirse oy kaybına neden olacağını ifade etmiştir. Bu doğrultuda demokratik yönetimlerde hükümetler oy kaybını önlemek üzere vergileme düzeyini düşük tutmaktadır. Bunun sonucu olarak demokrasi vergi düzeylerini olumsuz etkilemektedir. Benzer bir görüş ise Fauvelle-Aymar

(1999, s. 391) tarafından ileri sürülmüştür. Yazar demokrasi ile vergiler arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığını savunmuştur. Vergiler, toplum ile devlet arasındaki ilişkinin bir ürünüdür. Vergiler, bireyler üzerinde bir maliyete neden olacağından dolayı seçmenler tarafından muhalefetle karşılanmaktadır. Bu muhalefet, hükümetlerin görevde kalması süresini belirlemektedir. Bu nedenle demokratik yönetimlerde hükümetler iktidarda kalma süresini uzatmak üzere vergi düzeylerini düşük tutmaktadır. Niskanen (2003, s. 182) ise otokratik yönetimlerde vergi düzeylerindeki artışın demokratik yönetimlere göre daha mümkün olduğunu ifade etmiştir. Hükümet modellerini; optimal, demokratik ve otokratik hükümet olarak açıklayarak, optimal hükümet harcanabilir gelirini maksimize etmeyi, demokratik hükümet ortanca seçmenin gelirini, otokratik hükümet ise yöneticilerin gelirini maksimize etmeyi hedeflediğini iddia etmiştir. Bu doğrultuda rejimin demokratiklik seviyesine göre vergi düzeylerinin de değişeceğini ileri sürmüştür.

Literatürde ayrıca vergi düzeyi ile demokrasi arasında bir ilişkinin olmadığı yönünde görüşler de yer almaktadır. Meltzer ve Richard (1981, s. 924) vergilerin demokratiklik seviyesinden bağımsız olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşe göre vergiler ile demokrasi arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır.

3. Literatür İncelemesi

Literatürde demokrasi ile vergi gelirleri arasındaki nedensel ilişkiye yönelik çeşitli ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda ağırlıklı olarak genel vergi düzeyleri ile demokrasi endeksi göstergeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ehrhart (2009), Timmons (2010), Dioda (2012), Castro ve Camarillo (2014), Özmen (2016), Şahin ve Hatırlı (2016) ve Balamatsias (2018), bu iki kavram arasındaki etkileşimin demokratikleşmeden vergi gelirlerine doğru bir nedensellik ilişkisi şeklinde olduğunu ortaya koymuşlardır. Yazarlara göre, demokratik bir yönetim vergi gelirlerini pozitif yönlü olarak etkilemekte ve vergi düzeylerini artırmaktadır.

Ehrhart (2009), demokrasinin yerel vergi gelirleri üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla 66 gelişmekte olan ülkenin 1990-2005 dönemi verilerini incelemiştir. İnceleme sonucunda, demokratikleşme düzeyinin vergi gelirleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Yazara göre sürdürülebilir bir vergi sistemi inşa edebilmek için yüksek düzeyde demokrasiye ihtiyaç duyulmaktadır. Timmons (2010), temsiliyet kavramının vergilendirme düzeyi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. 100 ülkenin 1970-1999 dönemi verilerini panel veri kullanarak, 75 demokrasi için ise 1990-1998 dönemini kesit veri aracılığıyla analiz etmiştir. Analiz sonucunda, demokratikleşme ve seçmen katılımının vergi gelirlerini mütevazı bir düzeyde artırdığını tespit etmiştir.

Dioda (2012), Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde vergi gelirlerini etkileyen yapısal ve uzun vadeli faktörleri araştırmıştır. 32 Latin Amerika ülkesinin 1990-2009 dönemi

verilerini panel ekonometrik metodolojisiyle analiz etmiştir. Bu kapsamda bölgesel vergi düzeyi farklılıklarının nedenini tespit etmek amacıyla siyasi ve tarihsel değişkenleri incelemiştir. Çalışma sonucunda vergi düzeylerini etkileyen faktörler olarak; sivil özgürlükler, kadın işgücü katılım oranı, nüfusun yaşa göre dağılımı, siyasi istikrar derecesi, eğitim düzeyi ve nüfus yoğunluğu belirlenmiştir. Demokratikleşme göstergesi olan sivil özgürlüklerin vergi gelirleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Castro ve Camarillo (2014), 34 ülkede ekonomik, yapısal, kurumsal ve sosyal faktörlerin vergi gelirleri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bu kapsamda seçilen 34 OECD ülkesinin 2001-2011 dönemine ait verilerini statik ve dinamik panel veri teknikleri kullanarak analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda, sivil özgürlüklerin vergi gelirlerini pozitif etkilediğini tespit etmişlerdir.

Özmen (2016), BRIC-T ülkelerinde (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti) vergi gelirlerinin hangi faktörler tarafından belirlendiğini araştırmıştır. Bu doğrultuda ilgili ülkelerin 1996-2013 dönemini kapsayan veri setini panel birim kök, panel eş bütünleşme testleriyle analiz etmiştir. Analiz sonucunda, siyasi değişkenlerin etkileyici faktör olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca ekonomik, mali ve sosyal faktörlerin de vergi gelirleri üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Şahin ve Hatırlı (2016), Türkiye’de vergi mükelleflerinin vergi uygulamaları karşısında tutumlarını ölçmek üzere Trabzon, Giresun ve Gümüşhane illeri üzerinde anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar, Logit modeli kullanarak anket uygulaması gerçekleştirdikleri şehirlerde ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin tutumlarını analiz etmişlerdir. Anket sonucuna göre, vergi adaleti ile vergi ahlakı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Demokratikleşme ile kamu kurumlarına güven algısı güçlenmekte ve vergi ahlakını pozitif yönlü etkilemektedir. Bu kapsamda demokratikleşme dolaylı olarak vergi gelirlerinin artmasına imkân sunmaktadır. Balamatsias (2018), demokratik bir yönetimin mükelleflerin vergi uyumunu artırdığı varsayımı altında 74 ülkenin 1993-2012 dönemi veri setini en küçük kare (2SLS) yöntemi ile analiz etmiştir. Analiz sonucunda bölgesel demokratikleşme dalgalarının demokrasi ile pozitif ve anlamlı bir korelasyona sahip olduğunu ayrıca demokrasinin vergilendirme düzeyleri üzerinde olumlu bir etki yarattığını tespit etmiştir.

Demokrasinin vergi gelirlerini artırdığı görüşünü “vergi uyumu” kapsamında değerlendiren çalışmalar da mevcuttur. Feld ve Frey (2002), Fjeldstad (2004), Torgler (2005), Cummings ve ark. (2006) ve Bird, Martinez-Vazquez ve Torgler (2008), demokrasinin vergi gelirlerini artırdığı görüşünü kabul etmekle birlikte bu durumu vergi uyumu kavramı ile açıklamaktadır. Bu görüşe göre halkın taleplerini dikkate alan demokratik bir yönetim, mükelleflerin vergi uyumunu güçlendirmektedir. Vergi uyumunun gelişimiyle birlikte bireyler vergi ödeme konusunda daha istekli davranmakta ve vergi gelirleri artmaktadır.

Feld ve Frey (2002), vergi makamları ile mükellefler arasındaki etkileşimi incelemişlerdir. 26 İsveç eyaleti üzerinde gerçekleştirmiş oldukları anket sonucunda demokratik bir yönetimin bireylerin vergi uyumunu geliştirdiğini ortaya koymuşlardır. Fjeldstad (2004), Güney Afrika'da gerçekleştirdiği araştırmada vatandaşların vergi ödeme arzusunu ve vergi uyumunu etkileyen faktörleri araştırmıştır. Çalışma sonucunda, vatandaşların ödediği vergilerin halk kültürüyle ve hükümetin kendi çıkar ve taleplerine göre hareket etmesiyle ilgili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yönetimlerin, bireylerin çıkar ve taleplerini dikkate alması durumunda bireylerin vergi uyumu artmakta ve vergi ödeme eğilimleri yükselmektedir. Torgler (2005), İsviçre'de Uluslararası Sosyal Araştırma Programı (ISSP) 1998'den temin ettiği verileri kullanarak doğrudan demokrasinin vergi ahlakı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda, doğrudan demokratik hakların vergi ahlakı üzerinde önemli ölçüde etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Vatandaşlar tercihlerine saygı duyan bir hükümete, Leviathan bir devlete göre daha fazla destek vermektedir. Bu durum mükelleflerin vergi uyumunu güçlendirerek vergi gelirlerinin artmasına imkân sağlamaktadır.

Cummings ve ark. (2006), mükelleflerin vergi uyumunu etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Yazarlar farklı ülkelerde yürüttüğü deneyler sonucunda, vergi idaresinin şeffaflığı ve hükümetlerin genel tutumlarının vergi düzeyleri üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Hükümetlerin mükellefler üzerindeki tutumları vergi uyumu üzerinde etkili olmakta ve vergi düzeylerini belirlemektedir. Bird ve ark. (2008), gelişmekte olan ülkelerde vergi çabasını etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, demokratik ve toplumsal isteklere duyarlı bir devletin mükelleflerin vergi uyumunu sağlamanın ön koşulu olduğunu belirtmişlerdir. Toplumun istekleri doğrultusunda hareket eden demokratik bir yönetim, bireylerin vergi uyumunu güçlendirmekte ve vergi düzeylerinin artmasını mümkün kılmaktadır.

İki kavram arasında vergi gelirlerinden demokrasiye doğru bir nedensellik ilişkisinin varlığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. La Porta ve ark. (1999), Ziari ve Rahemi (2013), Baskaran (2014) ve Kılıçer, Ay ve Ataer (2016) vergi gelirlerindeki artışın demokrasinin gelişimine olumlu katkıda bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

La Porta ve ark. (1999), hükümet kalitesini etkileyen faktörleri araştırmak üzere ampirik analiz gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda gelişmiş ülkelerde yüksek vergilendirme düzeyinin, az gelişmiş ülkelerde ise daha mütevazı vergilerin olduğunu tespit etmişlerdir. Bu kapsamda vergi düzeylerinin hükümet kalitesini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır. Ziari ve Rahemi (2013), demokrasi düzeyi yüksek, orta ve düşük üç grup olmak üzere 21 ülke üzerinde panel veri yöntemi kullanarak vergi gelirleri ile demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu kapsamda ilgili ülkelerin 2006-2011 dönemini kapsayan yıllık verilerini üç farklı model aracılığıyla tahmin etmişlerdir. Tahmin sonucunda; yüksek demokratik ülkelerde vergi gelirlerinin demokrasiyi olumlu etkilediği, orta

demokratik ülkelerde de benzer sonuçlar yarattığı tespit edilirken, düşük demokratik ülkelerde vergi gelirlerinin demokrasiyi olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca vergi gelirleri dışındaki diğer gelirlerin demokrasiyi olumsuz etkilediği iddia edilmiştir.

Baskaran (2014), 122 ülke üzerinde demokrasi ile vergi gelirleri ilişkisini araştırmak amacıyla ilgili ülkelerin 1981-2008 dönemi verilerini panel regresyon yöntemi kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonucunda, vergi gelirlerinin demokrasi üzerinde hafif düzeyde pozitif yönlü etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Kılıçer ve ark. (2016), Türkiye ve OECD ülkelerinde vergisini beyannameli bir şekilde ödeyen mükelleflerin toplam seçmene oranı ile seçilen çeşitli demokrasi endeksleri arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak korelasyon analizi ile test etmişlerdir. Korelasyon analizi sonucunda, demokrasi skorlarının beyanname veren vergi mükellefi sayısının seçmen sayısına oranı arttıkça daha yüksek değerlere ulaştığını belirlemişlerdir. Demokrasi verileri ile dolaysız vergilere maruz kalan beyannameli mükellef sayısı arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilirken, beyannameli mükellef sayısı arttıkça demokrasi skorlarında da bir artış meydana geldiği ortaya koyulmuştur.

Ampirik literatürde demokrasi ile vergi gelirleri arasındaki ilişkinin çift yönlü olarak etkileşim içerisinde olduğunu ortaya koyan çalışmalar da yer almaktadır. Türedi ve Topal (2016) ve Şaşmaz (2019), yaptıkları çalışmalar sonucunda vergi gelirleri ile demokrasinin birbirlerini çift yönlü olarak etkilediklerini iddia etmişlerdir. Bu görüşe göre vergi gelirlerindeki artışlar demokratikleşme sürecine katkıda bulunurken, demokratikleşme de vergi gelirlerinin artmasında etkili olmaktadır.

Türedi ve Topal (2016), 60 gelişmekte olan ülkede vergilendirme düzeyi ile demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere ilgili ülkelerin 2006-2012 dönemi verileri üzerinde analiz gerçekleştirmişlerdir. Analiz sonucunda, vergilendirme düzeyi ile demokrasi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir. Bu kapsamda incelenen ülkeler bağlamında vergilendirme düzeyindeki artışlar demokrasinin gelişimine katkıda bulunurken, demokraside yaşanan gelişmeler de vatandaşlar ile devlet arasındaki vergi uyumunu güçlendirerek vergilendirme düzeyini artırmaktadır. Şaşmaz (2019), 32 OECD ülkesinde demokrasi ile vergi gelirleri ilişkisini araştırmak üzere 2010-2017 dönemi verileri üzerinde bootstrap panel nedensellik testi uygulamıştır. Analiz sonucunda; 6 ülkede demokrasiden vergi gelirlerine doğru, 5 ülkede vergi gelirlerinden demokratikleşmeye doğru nedensellik ilişkisi tespit edilirken, Estonya için çift yönlü bir nedensellik ilişkisi belirlenmiştir.

Demokrasi ile vergiler arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü tespit eden çalışmalar dışında bu iki kavramın birbirinden bağımsız olduğunu ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Cheibub (1998), Ross (2004) ve Profeta, Puglisi ve Scabrosetti (2013), demokrasi ile vergi düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığını iddia etmişlerdir. Yazarlara

göre, vergilendirme düzeyi demokrasinin gelişimini etkilememekle birlikte demokratikleşme süreci de vergi düzeyleri üzerinde belirleyici olmamaktadır.

Cheibub (1998), siyasi rejim türlerinin ekonomik performans üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Demokrasi ve diktatörlükle yönetilen rejimler ile vergi düzeyleri arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Bu kapsamda 108 ülkenin 1970-1990 dönemine ait verileri üzerinde analiz gerçekleştirmiştir. Analiz sonucunda farklı rejim türlerinde toplanılan vergi düzeylerini etkileyen farklı faktörler olduğunu ve rejim türlerinin genel vergi düzeyleri üzerinde etkisiz olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca demokratik bir rejimin diktatör bir yönetime göre toplumdan vergi toplama konusunda daha az yetenekli olduğu düşüncesinin de geçersiz olduğunu ifade etmiştir. Ross (2004), “vergilendirme temsile yol açar” argümanından yola çıkacak daha fazla vergi geliri ihtiyacının hükümetleri daha demokratik bir yapıya dönüştürüp dönüştürmediğini araştırmıştır. 113 ülkenin 1971-1997 dönemi verilerini havuzlanmış zaman serileri (PTSCS) kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonucunda, vergi düzeylerindeki artışın demokratikleşmeye neden olmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca devlet hizmetlerinin fiyatlarındaki artışı demokratikleşme süreci ile ilişkilendirmiştir.

Profeta ve ark. (2013), üç farklı coğrafi bölgede (Güney Doğu Asya, Latin Amerika ve Avrupa Birliği) gelişmekte olan ülkelere odaklanarak siyasi rejim, vergi gelirleri ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu kapsamda 1990-2005 dönemi için mali, politik ve sosyo-ekonomik değişkenleri kapsayan yeni bir veri seti oluşturmuşlardır. Demokrasi kavramını, demokratik kurumların siyasi gücü ve sivil özgürlüklerin korunması olmak üzere iki değişken olarak ele almışlardır. Çalışma sonucunda siyasi rejim ile vergi gelirleri arasında korelasyon tespit etmişlerdir. Ancak vergi gelirleri ve vergi kompozisyonunun genel olarak demokratik kurumların gücü ve sivil özgürlüklerin korunması ile önemli ölçüde ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumun istisnası olarak dolaylı vergiler, ticaret ve emlak vergileri olmuştur. Benzer sonuçların savunma harcamaları dışındaki kamu harcamaları için de geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde demokrasi ile vergi gelirleri arasındaki etkileşimi geleneksel nedensellik ilişkisinden farklı olarak ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda vergi gelirleri ile demokrasi arasındaki ilişki, tek boyutlu olarak incelenmek yerine spesifik faktörler ve yarattığı etkiler özelinde araştırılmaktadır. Nitekim Mutascu (2011), yüksek düzeyde vergi gelirlerinin temin edilebilmesi için aşırı demokratik ya da otokratik bir yönetime ihtiyaç duyulduğunu iddia etmiştir. Andersson (2018), demokrasinin ülkenin kırsal ve kentsel bir yapıya sahip olmasına göre vergi türleri üzerinde farklı etkiler meydana getireceğini ortaya koymuştur. Tabar ve Karas (2021), vergi yükünün demokrasiyi olumlu etkilediğini ortaya koyarken, dolaylı ve dolaysız vergilerin demokrasi üzerinde farklı etkiler yarattığını ifade etmiştir.

Mutascu (2011), vergilendirme düzeyi ile demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere 51 eyaletin 2002-2008 dönemi verilerini naive OLS modeli ve Ramsey Reset Testi ile incelemiştir. Analiz sonucunda iki değişken arasında doğrusal olmayan ve ikinci dereceden bir U-biçimli ilişki tespit etmiştir. İkinci dereceden U-şekilli ilişkiye göre yalnızca güçlü bir demokratik ya da otokratik yönetimde vergilendirme seviyesi artmaktadır. Güçlü demokratik yönetimlerde seçmenler toplumsal sözleşmenin önemini kavramakta, siyasi katılım ve rekabet artmaktadır. Bu sayede kamu kurumlarının kalitesi yükselmektedir. Bu tür rejimlerde kamu tarafından sunulan mal ve hizmetlerin en iyi kaliteye sahip olması nedeniyle mükellefler yüksek düzeyde vergi ödemeyi kabul etmektedir. Otokratik yönetimlerde ise seçmenlerin kısıtlanması ve baskılanması nedeniyle yüksek düzeyde vergi gelirleri temin edilebilmektedir. Bu kapsamda güçlü bir demokratik ya da otokratik yönetimde daha yüksek düzeyde vergi gelirleri elde edilebilmektedir.

Andersson (2018), Batı Avrupa, Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya'da 31 ülke özelinde demokratikleşme ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlgili ülkelerin 1880 yılı sonrası verilerini kapsayan çalışma sonucunda; demokrasinin kırsal ülkelerde emlak vergilerinde azalmaya neden olduğunu, kentleşmiş ülkelerde gelir vergilerini artırdığını ancak tüketim vergilerini azalttığını tespit etmiştir.

Tabar ve Karaş (2021), vergilerin demokrasi üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla 37 OECD ülkesinin 2010-2020 dönemi yıllık verilerini panel regresyon yöntemiyle incelemiştir. İki farklı model oluşturulan çalışmada vergi yükünün demokrasi üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif yönlü bulunmuştur. Ancak vergi türleri bağlamında dolaysız vergilerin demokrasiyi anlamlı ve pozitif yönlü etkilediği bulunurken, dolaylı vergilerin demokrasi üzerinde anlamlı ancak negatif yönlü etki yarattığı tespit edilmiştir.

Vergilendirme ile demokrasi arasındaki ilişkiye yönelik ampirik çalışmalarda ağırlıklı olarak demokratikleşmeden vergi gelirlerine doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Demokratik bir yönetim, mükelleflerin vergi uyumunu geliştirmekte ve vergi gelirlerini artırmaktadır. Literatürde vergi gelirlerinden demokratikleşmeye doğru bir nedensellik ilişkisi ortaya koyan çalışmalar da oldukça fazladır. Bu çalışmalarda vergi gelirlerindeki artışın demokratikleşmeye katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Genel bulgular dışında, iki değişken arasında çift yönlü ilişkinin varlığını (değişkenlerin birbirini karşılıklı olarak etkilediğini) ve aksine iki değişken arasında bir ilişkinin olmadığını (birbirinden bağımsız olduğunu) ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Ayrıca iki değişken arasındaki etkileşimi geleneksel nedensellik ilişkisinden farklı şekilde açıklayan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda vergilendirme ile demokrasi ilişkisi çeşitli faktörlerle birlikte değerlendirilerek açıklanmış ve farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu nedenle iki değişken arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırma kapsamındaki tüm ülkeler için panel

geneli (33 ülke) ve her bir ülke için ülke bazlı tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada vergilendirme ile demokrasi arasındaki ilişkinin ülkelere göre ayrı ayrı tespit edilmesi, incelenen dönem, ülke(ler) ve kullanılan yöntem yönüyle mevcut literatürden farklılaşması araştırmanın özgünlüğü açısından önemlidir.

4. Veri, Yöntem ve Ampirik Bulgular

Bu çalışmada, demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki nedensel ilişki Avrupa Birliğine (AB) üye 27 ve aday 6 olmak üzere 33 ülke için 2010-2020 dönemi özelinde panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Haziran 2022 tarihi itibarıyla AB Üyesi ülkeler *Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç* (27 ülke); AB'ye aday ülkeler *Arnavutluk, Moldova, Kuzey Makedonya, Montenegro (Karadağ), Sırbistan, Türkiye ve Ukrayna* (7 ülke)'dir (<https://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>). Montenegro (Karadağ), AB'ye aday ülke olmasına rağmen incelenen dönemde verilere ulaşılamadığından dolayı araştırmaya dahil edilmemiştir. Avrupa Birliğine (AB) üye ve aday 33 ülke için vergilendirme ve demokrasi ilişkisini belirlemek için Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testinden yararlanılmıştır. Analizde kullanılan verilerden demokratikleşme düzeyini gösteren Demokrasi Endeksi (DE) verisi EIU (The Economist Intelligence Unit, DEMOCRACY INDEX 2021)'den ve vergilendirme düzeyini (VG) tanımlayan (Vergi Gelirleri/Gayrisafi Yurt İçi Hasıla) verisi ise Dünya Bankası (World Development Indicators) ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD Data Tax Revenue) veri tabanlarından derlenmiştir.

Tablo 2: Değişkenler, Veri Kaynakları ve Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Açıklama	Kaynak
DE	Demokrasi Endeksi	EIU, 2022
VG ¹	Vergilendirme Düzeyi (Vergi Gelirleri/GSYİH)	The World Bank (2022), OECD (2022)
Tanımlayıcı İstatistikler		
	DE	VG
Ortalama	7.535950	20.87254
Medyan	7.610000	20.69976
Maksimum	9.730000	36.50029
Minimum	4.090000	10.66701
Standart sapma	1.099416	4.363180
Çarpıklık	-0.260021	0.439611
Basklılık	2.651014	3.804380

¹ Vergi Gelirleri/GSYİH (VG) verisine Arnavutluk (2010 yılı) ve İspanya (2010-2020 yılları arası) OECD (2022) OECD Data Tax Revenue veri tabanından, diğer ülkelerin tümü için (2010-2020 yılları arası) ve Arnavutluk (2011-2020 yılları arası) The World Bank (2022) World Development Indicators veri tabanından erişilmiştir.

Jarque-Bera	5.932550	21.47839
Probability	0.051495	0.000022
Gözlem	363	363

Demokratikleşme düzeyi ve vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisini 33 AB ülkesinde tahmin edebilmek amacıyla aşağıdaki eşitliklerdeki modeller oluşturulmuştur:

$$DE_{it} = \beta_0 + \beta_1 VG_{it} + e_{it} \quad (1)$$

$$VG_{it} = \beta_0 + \beta_1 DE_{it} + e_{it} \quad (2)$$

Tablo 2, modellerde kullanılan değişkenlerin kaynakları ve değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikleri göstermektedir. 2010-2020 yılları arasında çalışmada kullanılan değişkenlere ait gözlem sayısı 363'tür. Çalışmada kullanılan 33 AB üye ve aday ülkesi temelinde demokratikleşme düzeyi ortalama 7.53, en düşük değer 4.09 (2019 yılı, Türkiye), en yüksek değer ise 9.73 (2012 yılı, İsveç) seviyesindedir. Vergi gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasılaya oranına bakıldığında ise, ilgili ülkeler kapsamında ortalama 20.87, en düşük değer 10.66 (2020 yılı, Almanya), en yüksek değer ise 36.50 (2014 yılı, Danimarka) seviyesindedir. Demokratikleşme seviyesi ve vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisini tahmin edebilmek amacıyla oluşturulan Model 1 ve Model 2'de *DE* demokrasi endeksini, *VG* ise vergilendirme düzeyini temsil etmektedir. Eşitliklerde *i* panel birimlerini, *t* zaman boyutunu *e* ise hata terimini göstermektedir.

Bu çalışmanın temel amacı analize dahil edilen ülkelerdeki demokratikleşme seviyesi ve vergi gelirleri arasında nedensel bir ilişki olup olmadığını ortaya koymaktır. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini tahmin edebilmek için Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testi tercih edilmiştir. Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi, Granger nedensellik testine dayanan heterojen panel modellerinde kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan nedensellik testinin avantajlarından bir tanesi tahmin edilen modellerde yatay kesit bağımlılığı varlığı durumunda da kullanılabilmesidir. Bunun yanında Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi seriler arasında farklı düzeylerde eşbütünleşme olması durumunda da etkin sonuçlar üretmektedir. Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi Toda-Yamamoto Granger nedensellik testine dayanmaktadır. Granger nedensellik testinden temel farklarından biri değişkenlerin aynı düzeyde eşbütünleşik olmasını gerektirmemesidir. Temel nedensellik analizinde VAR sürecinde değişkenlerin durağanlık durumunda Wald istatistikleri asimptotik olarak ki-kare dağılımına sahip olmaktadır. Değişkenlerin durağan olmadıkları ya da birinci farklarında durağan ve eşbütünleşik olduklarında, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi VAR (vektör otoregresif) modeli ve VECM (vektör hata düzeltme) modeli ile test edilebilmektedir.

Değişkenlerin durağanlıklarının tespit edilememesi durumunda ortaya çıkan problemleri aşmak amacıyla Toda-Yamamoto (1995) farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Söz konusu yaklaşımda yatay kesit bağımlılığı ve kesit ve zaman boyutunun küçük olması durumu dikkate alınmamaktadır. Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) bu durumları da dikkate alarak heterojen modellerde yatay kesit bağımlılığı ve N ve T'nin küçük olduğu panel modellerinde de etkin sonuçlar veren nedensellik testini geliştirmişlerdir.

Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik analizinin ilk aşamasında öncelikle uygun gecikme uzunluğunu belirlemek amacıyla panel VAR modeli tahmin edilmektedir. Sonraki aşamada en yüksek bütünleşme derecesine sahip olan değişkenin bütünleşme derecesi (k_i+dmax_i) gecikme değerine eklenerek VAR modeli tekrar tahmin edilmektedir. Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) tarafından heterojen paneller için geliştirilmiş olan nedensellik analizinde “*değişkenler arasında nedensellik ilişkisi yoktur*” şeklindeki sıfır hipotezi test etmek amacıyla Fisher (1932) tarafından geliştirilen aşağıdaki eşitlikte gösterilen test istatistiği kullanılmaktadır.

$$\lambda = -2 \sum_{i=1}^N \ln(p_i) \quad (3)$$

Söz konusu test istatistiği ki-kare dağılımını gösteren $2N$ serbestlik derecesine sahiptir. p_i , i kesit boyutundaki Wald istatistiğinin olasılık değerini temsil etmektedir. Söz konusu test istatistiği yatay kesitlerin birbirlerine etki ettikleri durumda, yani yatay kesit bağımlılığı durumunda etkinsizdir. Bu durumdaki problemi çözebilmek amacıyla Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) bootstrap yöntemi ile heterojen panel modelleri için aşağıdaki eşitliklerdeki $k_i + dmax_i$ gecikmeye sahip VAR modelini önermiştir (Emirmahmutoğlu & Köse, 2011, s. 872):

$$x_{i,t} = \mu_t^x + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{11,ij} x_{i,t-j} + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{12,ij} y_{i,t-j} + u_{i,t}^x \quad (4)$$

$$y_{i,t} = \mu_t^y + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{21,ij} x_{i,t-j} + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{22,ij} y_{i,t-j} + u_{i,t}^y \quad (5)$$

Eşitlik 4 ve 5'te modeldeki her bir yatay kesit birimi için maksimum bütünleşme derecesini, t zaman boyutunu, i yatay kesit birimlerini göstermektedir. Denklemlerde x değişkeninden y değişkenine ya da tam tersine nedensellik ilişkisi olup olmadığı tahmin edilmektedir. Daha sonraki aşamada ise bootstrap süreci gerçekleştirilmektedir. (Emirmahmutoğlu & Köse, 2011, s. 870-875).

Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik analizini gerçekleştirmeden önce modellerde yatay kesit bağımlılığının varlığı ve modellerin homojenliklerinin test edilmesi gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı, veri setinin $N > T$ özelliğine sahip olması nedeniyle Pesaran'ın (2004) geliştirdiği CD_{LM} ve Pesaran, Ullah ve Yamagata (2008)'in geliştirdiği $CDLM_{adj}$ testleri ile sınanmıştır. Tablo 3'teki sonuçlar değerlendirildiğinde modellerde kullanılan değişkenlerin yatay kesit bağımlılığına sahip olduğu görülmektedir. Değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı olduğu için değişkenlerin durağanlık sınamasına izin veren ikinci nesil panel birim kök testlerinden olan Smith ve ark. (2004) Bootstrap Panel Birim Kök Testi ile sınanmıştır. Bootstrap Panel Birim Kök Testi ADF istatistikleri ortalaması ile bootstrap yaklaşımı ile hesaplanmaktadır. Panel birim kök test sonuçlarına göre her iki değişkenin de birinci farkında durağan hale geldiği tespit edilmiştir.

Tablo 3: Değişkenlerin Yatay Kesit Bağımlılığı ve Birim Kök Test Sonuçları

	CD_{LM}	$CDLM_{adj}$
DE	5.198620 (0.000)	36.02730 (0.000)
VG	13.65085 (0.000)	29.93981 (0.000)

Smith ve ark. (2004) Bootstrap Birim Kök Test Sonuçları

	Düzye		Birinci Fark	
	Sabit	Sabit ve Trend	Sabit	Sabit ve Trend
DE	-1.804 (0.246)	-1.646 (0.214)	-1.945 (0.000)	-1.468(0.000)
VG	-3.254 (0.784)	-3.120 (0.685)	-2.687 (0.000)	-2.235 (0.000)

Not: Gecikme uzunluğu 2 olarak seçilmiştir. Bootstrap dağılımından elde edilmiş olasılık değerleri parantez içerisinde gösterilmiştir.

Analizin sonraki aşamasında oluşturulan modellerdeki denklemlerin eğim katsayılarının homojenliği Pesaran ve Yamagata (2008) Delta Testi ile araştırılmıştır. Oluşturulan modellerin yatay kesit bağımlılıkları ise Pesaran (2004) CD_{LM} ve Pesaran ve ark. (2008) $CDLM_{adj}$ testleri ile araştırılmıştır. İlgili test sonuçları Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4: Model Yatay Kesit bağımlılığı ve Katsayı Homojenlik Testi

Model 1 ($DE_{it} = \beta_0 + \beta_1 VG_{it} + e_{it}$)			
		İstatistik	p-değeri
Yatay Kesit Bağımlılığı	CD_{LM}	8.414	0.000***
	$CDLM_{adj}$	20.320	0.000***
Homojenlik	Delta Tilde	1.868	0.000***
	Delta Tilde $_{adj}$	2.191	0.000***
Model 2			
		İstatistik	p-değeri
Yatay Kesit Bağımlılığı	CD_{LM}	4.838	0.000***
	$CDLM_{adj}$	22.528	0.000***
Homojenlik	Delta Tilde	8.833	0.000***
	Delta Tilde $_{adj}$	10.358	0.000***

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Araştırma kapsamında oluşturulan modellerde yatay kesit bağımlılığını ortaya koyan test sonuçları Tablo 4'te özetlenmiştir. Sonuçlara göre, her iki modelde de yatay kesit bağımlılığı olduğu %1 anlamlılık seviyesinde kabul edilmiştir. Eğim katsayılarının homojen olup olmadığını ortaya koyan Delta Test sonuçlarına göre ise her iki eğim katsayılarının homojen olduğu hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilerek modellerdeki eğim katsayılarının heterojen olduğuna karar verilmiştir.

Araştırma sonucunda değişkenlerin ve modelin yatay kesit bağımlılığı içermesi ve modellerdeki eğim katsayılarının heterojen olması, bu durumları dikkate alan nedensellik testlerinin seçilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada yukarıdaki durumlar dikkate alınarak değişkenlerdeki nedensellik ilişkisi heterojen paneller için geliştirilmiş olan Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) Nedensellik Testi ile sınanmıştır.

Tablo 5: Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) Nedensellik Testi Sonuçları

Ülkeler	DE→VG			VG→DE	
	GU	t istatistiği	Olasılık	t istatistiği	Olasılık
Arnavutluk	1	7.498	0.006***	0.098	0.754
Avusturya	1	1.351	0.245	0.459	0.498
Belçika	2	0.787	0.375	0.036	0.850
Bulgaristan	2	0.043	0.835	0.988	0.320
Hırvatistan	2	0.000	0.993	15.204	0.000***
Kıbrıs	2	0.006	0.940	17.155	0.000***
Çekya	1	0.010	0.922	1.005	0.316
Danimarka	1	1.126	0.289	0.008	0.931
Estonya	2	1.387	0.239	0.019	0.890
Finlandiya	2	0.116	0.734	0.840	0.359
Fransa	2	1.213	0.271	0.852	0.356
Almanya	1	0.061	0.806	0.002	0.967
Yunanistan	2	5.165	0.023**	2.547	0.110
Macaristan	2	0.818	0.366	0.035	0.853
İrlanda	2	5.865	0.015**	0.965	0.326
İtalya	2	1.015	0.314	0.372	0.542
Letonya	1	0.665	0.415	0.344	0.558
Litvanya	1	0.926	0.336	4.977	0.026**
Lüksemburg	2	0.084	0.772	14.357	0.000***
Malta	2	0.116	0.733	6.172	0.013**
Moldova	2	3.350	0.067*	0.655	0.418
Hollanda	1	2.379	0.123	0.102	0.749
Kuzey Makedonya	2	5.954	0.015**	1.997	0.158
Polonya	2	7.497	0.006***	3.160	0.075*
Portekiz	1	0.950	0.330	1.680	0.195
Romanya	2	0.148	0.700	3.321	0.068*
Sırbistan	1	0.004	0.950	0.001	0.977
Slovakya	1	0.595	0.441	0.272	0.602

Slovenya	1	0.227	0.634	2.922	0.087*
İspanya	2	1.059	0.304	0.003	0.958
İsveç	2	0.158	0.691	0.920	0.338
Türkiye	1	2.348	0.125	0.652	0.420
Ukrayna	2	12.003	0.001***	2.964	0.085*
<i>Panel Geneli</i>		106.062 (Fisher stat.)	0.001***	128.108 (Fisher stat.)	0.000***

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

2010-2020 yılları arasında 33 AB aday ve üye ülkesi temelinde demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisi ortaya koyan Emirmahmutoglu ve Köse (2011) Nedensellik Testi sonuçları Tablo 5'te özetlenmiştir. Fisher test istatistiği temelinde nedensellik test sonuçlarına göre; 2010-2020 döneminde panel geneli itibariyle ilgili ülkelerde demokratikleşme düzeyi ve vergi gelirleri arasında %1 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ülke bazlı nedensellik sonuçları değerlendirildiğinde ise, Arnavutluk, Yunanistan, İrlanda, Moldova ve Kuzey Makedonya'da demokratikleşme düzeyinden vergi gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan vergi gelirlerinden demokratikleşme düzeyine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin tespit ülkeler ise Hırvatistan, Kıbrıs, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Romanya ve Slovenya olarak belirlenmiştir. Tüm bu sonuçların yanında Polonya ve Ukrayna'da ise demokratikleşme düzeyi ve vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Çalışmanın panel genelinde ve birim etkiler bazında Polonya ve Ukrayna için ulaşılan ampirik bulguları (çift yönlü nedensellik ilişkisi) literatürdeki Türedi ve Topal (2016) ve Şaşmaz (2019) çalışmalarındaki sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Bu sonuç, demokratik gelişmelerin vergi uyumunu destekleyerek vergilendirme düzeyinin gelişmesine katkı sağlaması ve diğer açıdan vergilendirme düzeyindeki gelişmenin demokratik gelişimi desteklemesi şeklinde yorumlanabilir. Çalışmada Arnavutluk, Yunanistan, İrlanda, Moldova ve Kuzey Makedonya'da demokratikleşme düzeyinden vergi gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini ortaya koyan ampirik bulgular literatürdeki Garcia ve Haldenwang (2016), Ehrhart (2009), Timmons (2010), Dioda (2012), Castro ve Camarillo (2014), Özmen (2016), Şahin ve Hatırlı (2016) ve Balamatsias (2018) çalışmalarındaki sonuçlarla uyumludur. Bu sonuç, demokratik bir yönetimin vergi gelirlerini olumlu etkilediği görüşünü desteklemektedir. Ayrıca çalışmada Hırvatistan, Kıbrıs, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Romanya ve Slovenya'da vergi gelirlerinden demokratikleşme düzeyine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini ortaya koyan ampirik bulgular literatürdeki La Porta ve ark. (1999), Ziari ve Rahemi (2013), Baskaran (2014) ve Kılıçer ve ark. (2016) çalışmalarındaki sonuçlarla uyumludur ve vergi gelirlerindeki artışın demokratikleşme düzeyinin gelişimine olumlu katkıda bulunduğu görüşünü desteklemektedir. Avusturya, Belçika, Bulgaristan,

Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Letonya, Hollanda, Portekiz, İspanya, Slovakya, İsveç, Sırbistan ve Türkiye için ulaşılan sonuçlar ise Meltzer ve Richard (1981) çalışmasındaki vergilerin demokratikleşme seviyesinden bağımsız olduğunu belirten sonuç ile uyumludur.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Ülkelerin siyasal sistemleri ve demokratik gelişmişlik düzeyi ile hükümetlerin ekonomi ve maliye politikası uygulamaları arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu açıdan maliye politikası uygulamalarının önemli bir bileşeni olan vergilendirme uygulamalarının ülkedeki siyasal sistemden ve demokratiklik düzeyinin gelişmişlik seviyesinden etkilenmesi beklenmektedir. Çünkü ekonomi ve maliye politikalarının dizayn edilmesi ve uygulanmasında özellikle vergi politikalarında siyasal rejimler ile siyasal sistem içinde yer alan kurumlar etkilidir. Ayrıca, ülkelerin demokratikleşme düzeylerindeki gelişmeler siyasi istikrar ve güveni destekleyerek ülkede yatırım hacmi ve gayrisafi milli hasıla düzeyinde artışı destekleyerek artan üretim ve tüketim faaliyetlerine bağlı olarak vergi gelirlerinde artışa neden olmaktadır. Literatürde vergilendirme ve demokratikleşme düzeyi arasındaki ilişki farklı şekillerde ortaya konmuştur. Bunlar; demokratikleşme düzeyindeki gelişmelere paralel olarak vergi oranlarının ve vergi gelirlerinin artacağı (pozitif ilişki), demokratikleşme düzeyindeki gelişmelerin bireyler tarafından hükümetlerin vergileme yetkisini sınırlandıracağı ve vergi gelirlerini azaltacağı (negatif ilişki) ve vergilerin demokratik gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak belirlendiği şeklinde ortaya konmuştur. Buradan hareketle bu çalışmada 33 AB aday ve üye ülkesi özelinde 2010-2020 yılları arasında demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisi Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) Nedensellik Testi analizi ile incelenmiştir.

Demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek amacıyla oluşturulmuş olan modellerdeki (Model1 ve Model2) değişkenlerin yatay kesit bağımlılıkları, durağanlık durumları, katsayı homojenlik koşulları incelenmiş ve analiz sonuçlarında değişkenlerin birinci farklarında durağan hale geldikleri, yatay kesit bağımlılıklarının olduğu ve eğim katsayılarının heterojen olduğu görülmüştür. Devamında değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi heterojen paneller için geliştirilmiş olan Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) Nedensellik Testi ile sınanmıştır. Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) Nedensellik Testi, heterojen modellerde etkin, panel genelinde ve ülke etkilerini de ayrı ayrı ortaya koyan bir nedensellik testi olduğundan 33 AB aday ve üye ülkesi genelinde ve her bir ülke için ayrı ayrı nedensellik ilişkisi sonuçlarına ulaşılmıştır. 2010-2020 döneminde panel genelinde %1 anlamlılık düzeyinde demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ülkeler temelinde ayrı ayrı sonuçlar değerlendirildiğinde ise Arnavutluk, Yunanistan, İrlanda,

Moldova ve Kuzey Makedonya’da demokratikleşme düzeyinden vergi gelirlerine doğru tek yönlü; Hırvatistan, Kıbrıs, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Romanya ve Slovenya’da vergi gelirlerinden demokratikleşme düzeyine doğru tek yönlü; Polonya ve Ukrayna’da ise demokratikleşme düzeyi ve vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Letonya, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç, Sırbistan, Slovakya ve Türkiye’de ise vergiler ile demokrasi arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmamıştır.

Çalışmanın ampirik bulguları demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki nedensellik ilişkisinin ülkelere göre farklılaştığını göstermektedir. Bu durum ülkelerin sosyal, ekonomik, siyasal ve kurumsal özelliklerindeki farklılıkların demokratikleşme düzeyini etkilemesinden kaynaklanabilir. Araştırmamanın en önemli kısıtı ülkelere ilişkin verilere erişime bağlı zaman kısıtıdır. Araştırmada örneklem sayısının döneme göre yüksek olması sonuçların güvenilirliğini yükseltmektedir. Araştırma sonuçlarına göre demokratik gelişmenin vergilendirme düzeyini olumlu etkilemesi katılımcı ve çoğulcu bir demokratik sistem dizaynına yönelik reformların teşvik edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu durum sürdürülebilir ekonomik gelişme süreçlerine katkı sağlaması ve vergi gelirlerinin artırılması yönüyle politika yapıcılar tarafından dikkate alınmalıdır. Günümüzde birçok devlet gelir yetersizliği sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Demokratik bir yönetimin sağlanması mükelleflerin vergi uyumunu geliştirerek bütçe gelirlerinin artmasına olanak sağlayacaktır. Bu nedenle ihtiyaç duyulan finansmanın sağlanabilmesi için demokratik bir yönetimin tesis edilmesi, politika yapıcılar açısından yararlanılabilecek önemli bir yöntemdir. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki ilişki ülkelere özgü ve vergi gelirleri vergi türleri (dolaylı vergiler, dolaysız vergiler) itibariyle ayrıştırılarak gerçekleştirilebilir. Bu nitelikteki çalışmalar demokratikleşme düzeyi ile vergi türleri itibariyle vergi gelirleri etkileşimini her bir ülkeye özgü daha ayrıntılı analiz etmeye katkı sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- F.Y., E.N.S., Y.D. Veri Toplama- F.Y.; Veri Analizi/Yorumlama- E.N.S., Y.D.; Yazı Taslağı- Y.D., F.Y., E.N.S.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- Y.D., F.Y., E.N.S.; Son Onay ve Sorumluluk- Y.D., F.Y., E.N.S.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- F.Y., E.N.S., Y.D.; Data Acquisition- F.Y.; Data Analysis/Interpretation- E.N.S., Y.D.; Drafting Manuscript- Y.D., F.Y., E.N.S.; Critical Revision of Manuscript- Y.D., F.Y., E.N.S.; Final Approval and Accountability- Y.D., F.Y., E.N.S.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2000). Inequality, growth and development democratization or repression? *European Economic Review*, (44), 683-693.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2005). Four reviews of “economic origins of dictatorship and democracy. *Oxford University Press*, 117(517), 162-183.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2006). Economic origins of dictatorship and democracy. *New York: Cambridge University Press*, 7(1), 1-5.
- Akdoğan, A. (2014). *Kamu maliyesi* (16. bs). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aktan, C. C. (2019). *Anayasal vergi hukuku* (1. bs). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Andersson, P. F. (2018). *Democracy, urbanization and tax revenue*. (53), 111-150.
- Balamatsias, P. (2018). Democracy and taxation. *Journal Economics*, 12(1), 1-28.
- Baskaran, T. (2014). Taxation and democratization. *World Development*, 56, 287-301.
- Baskaran, T., & Bigsten, A. (2013). Fiscal capacity and the quality of government in Sub-Saharan Africa. *World Development*, (45), 92-107.
- Bird, R. M., Martinez-Vazquez, J., & Torgler, B. (2008). Tax effort in developing countries and high income countries: the impact of corruption, voice and accountability. *Economic Analysis and Policy*, 38(1), 55-71.
- Büyükdüvenci, S. (1990). Demokrasi, eğitim ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 583-597.
- Castro, G. Á., & Camarillo, D. B. R. (2014). Determinants of tax revenue in OECD countries over the period 2001-2011. *Contaduría y Administración*, 59(3), 35-59.
- Cheibub, J. A. (1998). Political regimes and the extractive capacity of governments: taxation in democracies and dictatorships. *World Politics*, 50(3), 349-376.
- Cummings, R. G., Martinez-Vazquez, J., Mckee, M., & Torgler, B. (2006). Effects of tax morale on tax compliance: experimental and survey evidence. *Berkeley Program in Law and Economics*, 1-36.
- Çağan, N. (1980). Demokratik sosyal hukuk devletinde vergilendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37(1), 129-151.
- Dioda, L. (2012). *Structural determinants of tax revenue in Latin America and The Caribbean, 1990-2009* (ss. 1-44). Economic Commission for Latin America and the Caribbean: ECLAC.
- Downs, A. (1960). Why the government budget is too small in a democracy. *Cambridge University Press*, 12(4), 541-563.
- Dönmez, R., & Mutlu Kaya, Ö. (2014). Vergi devleti kavramı ve tarihsel temelleri. *Uluslararası Antalya Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4), 99-108.
- Ehrhart, H. (2009). Assessing the relationship between democracy and domestic taxes in developing countries. *Centre d'Études et de Recherches sur le Développement International*, 1-17.
- EIU (2022). The Economist Intelligence Unit Limited 2022, Democracy Index 2021 The China challenge. https://www.stockwatch.com.cy/sites/default/files/news-downloads/feb11_2022_eiu-democracy-index-2021.pdf, Erişim Tarihi: 20.07.2022.
- Emirmahmutoglu, F., & Köse, N. (2011). “Testing for granger causality in heterogeneous mixed panels”, *Economic Modelling*, 28(3), 870-876.
- Fauvelle-Aymar, C. (1999). The Political and tax capacity of government in developing countries. *Kyklos*, 52(3), 391-413.

- Feld, L. P., & Frey, B. S. (2002). Trust breeds trust: how taxpayers are treated. *economics of governance*, 3, 87-99.
- Fisher, R.A. (1932). *Statistical methods for research workers*. 4th Edition, Oliver And Boyd, Edinburgh.
- Fjeldstad, O.H. (2004). What's trust got to do with it? Non-payment of service charges in local authorities in south africa. *The Journal of Modern African Studies*, 42(4), 539-562.
- Garcia, M. M., & Haldenwang, C. V. (2016). Do democracies tax more? Political regime type and taxation. *Journal of International Development*, 28(4), 485-506.
- Gray, M. (2011). A Theory of "late rentierism" in the arab states of the gulf. *Georgetown University School of Foreign Service in Qatar*, 1.
- Gur, N. (2014). Taxation and democracy: an instrumental variable approach. *Applied Economics Letters*, 21(11), 763-766.
- Huntington, S. P. (1991). *The Third wave: democratization in the late twentieth century*. ABD: University of Oklahoma Press.
- Kılıçer, E., Ay, F. C., & Ataer, S. (2016). Katalaksi kavramı çerçevesinde vergileme demokrasi ilişkisi: Türkiye-OECD karşılaştırmalı analizi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumla*, 53(612), 35-50.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1999). The Quality of government. *Journal of Law Economics and Organization*, 15(1), 222-279.
- Meltzer, A. H., & Richard, S. F. (1981). A Rational theory of the size of government. *The University of Chicago Press*, 89(5), 914-927.
- Montesquieu, C.-L. de S. (1989). *The Spirit Of laws (1748)*. New York: Cambridge Texts in the History of Political Thought.
- Mutascu, M. (2011). Taxation and democracy. *Journal of Economic Policy Reform*, 4(14), 343-348.
- Niskanen, W. (2003). *Autocratic, democratic, and optimal government*. Birleşik Krallık: Cheltenham, U.K.: Edward Elgar.
- OECD (2022). OECD Data Tax Revenue, <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>, Erişim Tarihi: 20.07.2022.
- Özmen, İ. (2016). Vergi gelirlerinin belirleyicileri üzerine karşılaştırmalı bir analiz: BRIC-T. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(32), 232-252.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *IZA Discussion Paper*, 1240.
- Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93.
- Pesaran, M. H., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127. <https://doi.org/10.1111/j.1368423X.2007.00227>.
- Profeta, P., Puglisi, R., & Scabrosetti, S. (2013). Does democracy affect taxation and government spending? evidence from developing countries. *Journal of Comparative Economics*, 41(3), 684-718.
- Ross, M. L. (2004). Does taxation lead to representation? *British Journal of Political Science*, 34(2), 229-249.
- Smith, L. V., Leybourne, S., Kim, Tae-Hwan, & Newbold, P. (2004). "More powerful panel data unit root tests with an application to mean reversion in real exchange rates", *Journal of Applied Econometrics*, 19, 147-170.
- Şahin, M., & Hatırlı, S. A. (2016). Türkiye'de vergi uygulamaları ve vergi ahlakı ilişkisi: Trabzon, Giresun ve Gümüşhane illeri örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7(18), 254-272.
- Şaşmaz, M. Ü. (2019). OECD ülkelerinde demokratikleşme ve vergi gelirleri ilişkisi: Bootstrap panel nedensellik analizi. *İzmir İktisat Dergisi*, 34(2), 265-277.

- Tabar, Ç., & Karaş, G. (2021). The effect of taxes democracy: the case of OECD countries. *International Journal of Social Inquiry*, 14(1), 255-2755.
- The World Bank (2022). World Development Indicators, <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS>, Erişim Tarihi: 20.07.2022.
- Timmons, J. F. (2010). Taxation and representation in recent history. *The Journal of Politics*, 72(1), 191-208.
- Toda, H.Y., & Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal Of Econometrics*, 66, 225-250.
- Tonizzo, M. (2008). Political institutions, size of government and redistribution: An empirical investigation. *Working Paper Series*, 8(89), 1-34.
- Torgler, B. (2005). Tax morale and direct democracy. *European Journal of Political Economy*, 21(2), 525-531.
- Türedi, S., & Topal, M. H. (2016). Vergilendirme ve demokrasi arasındaki ilişki: gelişmekte olan ülkeler için panel nedensellik analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 63-86.
- Yayla, A. (2012). Anayasacılık, anayasal demokrasi ve ideolojiler. *Liberal Düşünce Dergisi*, (66), 13-22.
- Yi, D. J. (2012). No taxation, no democracy? Taxation, income inequality, and democracy. *Journal of Economic Policy Reform*, 15(2), 71-92.
- Ziari, R., & Rahemi, H. (2013). The Relationship between democracy and revenue of budget. *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 2(7), 17-21.

